

De tre forskningsprojekter, som bliver præsenteret fra Island, er:

1. Lensforvaltningen i Island 1550 til 1682 og lensarkivet.

numer to.

Præsters og provsters arkiver i Nationalarkivet, et projekt som arkivar Björk

Ingimundardóttir arbejder med

og til sidst vil nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson præsentere

Kilder til kirkens forvaltningshistorie i den sidste halvdel af sextenhundred-tallet.

Det første projekt

Lensforvaltningen i Island 1550 til 1682 og lensarkivet.

Dette er et projekt, som jeg har arbejdet med et godt stykke tid og anses, som en del af min forskningsforpligt over for arkivet, uanset hvad der står i de islandske arkivlov om forskningspligtelse. Derudover har jeg fået økonomisk støtte hertil, blandt andet fra Det arnamagnæanske Institut i København.

Grunden til, at jeg begyndte at arbejde med dette, er blandt andet den, at historien fra femten- og sextenhundred-tallet i Island er meget sporadisk undersøgt. Man har begrænset kundskab til de forvaltningskilder og arkivalier som er bevaret fra den tid, hvilken proveniens de har, og hvor de er havnet i de nuværende arkiver.

Lensarkivet er nemlig ikke blevet bevaret som et særskilt arkiv og arkivalier derfra er spredt vidt omkring.

Hovedformålet med projektet er derfor:

1. At analysere forvaltningens dannelse og udvikling i Island fra reformationen 1550 til enevældens indførsel i Island 1682 og
2. Med hensyn til denne udvikling at forestille sig hvilken arkivalier burde være tilbage fra lensmændene og hvor de findes i dag
3. Det tredje formål med dette forskningsprojekt er at åbne muligheder for udførligere forskning i denne periode.

Og et af de vigtigste elementer til at gøre det muligt er at kende kilderne, deres provenienc og dermed kildeværdi.

Derfor medfører forskningsprojektet som bilag:

1. Registratur over arkivet med oplysninger om hvilke arkivalier, det er, der har deres oprindelse i lensarkivet og hvor de arkivalier findes i dag, i hvilket embedsarkiv og/eller i hvilken arkivinstitution.

Derudover er der registre over

2. lensmændene og deres fogeder og
3. bevarede lensregnskaber

Og her vil jeg især fremhæve det som vedrører lensarkivet, men som jeg allerede har nævnt, er det ikke bevaret som et særskilt arkiv.

Men arkivets indhold til enhver tid giver faktisk et godt indtryk af forvaltningens udvikling og vækst.

For at danne mig et overblik over, hvilke arkivalier der må have været i arkivet har jeg som nummer et:

Dokumenter som angår arkivet fra 1553, 1619 og 1662.

Og disse dokumenter hentyder til vilke serier var i arkivet.

Og som nummer to og som måske er det vigtige har jeg fået et indtryk ikke kun af hvilke arkivserier tilhørte arkivet men, præcis hvilke arkivalier tilhørte det, ud fra lensmændenes opgaver og udviklingen i forvaltningen.

Dette gjorde jeg med hensyn til provenienseprincippet, og derved mener, at jeg stillede mig spørgsmål som:

hvem var arkivalierne skabt til, hvorfor blev de skabt, hvad er deres kendetegn og indhold.

Resultatet blev, at i begyndelsen 1553 var der kun:

To poser med breve , som angår ejendomsrettigheder samt forskellige lovinstrukser.

I 1619 er der i lensmandens arkiv

- tretti ni breve fra kongen
- landets segl i sølv
- en jordbog over landets indtægter og
- en inventarieprotokoll (isl. máldagabók)

Og i 1662 har man et større arkiv med flere serier af arkivalier, som I ser. Der er flere kongebreve og ikke mindst arkivalier vedrørende klostrenes og kirkernes ejendomme, og en altingsbog

- 97 breve fra kongen og nogle kopier
- en inventarieprotokol
- en jordebog
- et præbendebrev og et mageskiftebrev
- en inventarieprotokol fra domkirken i Hólar og kirkerne i dette bispedømme
- en inventarieprotokol fra domkirken i Skálholt og kirkerne i dette bispedømme
- en jordebog over jorder, som hørte under selve domkirken i Skálholt
- en bog med adkomster for disse jorder og kirker
- to ens bøger om klostrenes adkomster
- to ens bøger om klostrenes inventariekvilde
- en altingsdomsbog fra 1646-1659

Og her til kan jeg tilføje diverse arkivalier vedrørende jordejendom, regnskaber over indtægter og udgifter og lovbogen Jónsbók til denne liste for blot at nævne nogle eksempler.

Og til sidst. Nu kan jeg nogenlunde sikkert sige præcist, hvilke arkivalier det er, og hvor de findes.

Arkivalier fra arkivet opbevares nu på Árni Magnússon håndskriftssamling i København og Reykjavik, Rigsarkivet i Danmark, Det kongelige Bibliotek i Danmark, Landsbibliotekets Håndskriftafdeling og i diverse embedsarkiver i Nationalarkivet

Og nu har man et grundlag for traditionel historieforskning omkring perioden.

Björk Ingimundardóttir har arbejdet på et forskningsprojekt om præster og provster og den rolle, som deres stand havde i det islandske samfund. Projektet blev indledt i 1985.

Grunden til, at dette projekt blev valgt som særligt forskningsprojekt er:

For det første var arkivernes ældre registreringer ikke nøjagtige og var i uoverensstemmelse med hinanden, især angående ordning og betegnelser for serier. Ordningssystemet blev dannet omkring år 1900, da Nationalarkivet var ved at tage sin form, og afleveringspligt af arkiver først for alvor blev indledt.

Derfor var tilgængeligheden til arkivet ikke tilfredsstillende for forskerne i 1900-tallet. Al faglig undersøgelse af udviklingen af præsteembeder og deres arkiver manglede. Desuden var det nødvendigt at gøre rede for de store forandringer i provstier-, præstekald- og sogneopdeling, som havde fundet sted fra midten af 1700-tallet, da det blev lovpligtigt at føre ministerialbøger og sognemandtal.

Projektet er opdelt i følgende dele:

1. Forklaring af præsternes og provsternes rolle i det islandske samfund i forhold til registraturerne over deres arkiver.
2. Forklaringer af de fagudtryk, som forekommer i registraturerne, og som folk i dag har vanskeligt ved at forstå.
3. Nærmere forklaringer af de vigtigste saggrupper. Der skal gøres rede for lovgivning og andre instrukser vedrørende præsternes og provsternes arbejdsmetoder, som vedrører arkivering.

Dette er den mest omfangsrige del af projektet.

Som bilag følger:

1. Oversigt over alle provstier, præstekald og sogne i Island med de ændringer, som blev gjort i overensstemmelse med myndighedernes love og instrukser.
2. Reviderede registraturer.

Projektets formål er at give brugerne indsigt i de kilder, der findes i præsternes arkiver, og hvordan man kan bruge dem til de forskellige forskningsprojekter og undersøgelser. Det vil sige andet end den rene slægtsforskning.

Derfor er der for det første

blevet lagt vægt på at beskrive de serier, som udgør præsternes arkiver. Desuden bliver de islandske præsters stilling og virke beskrevet. Det forklarer hvorfor de forskellige arkivtyper og arkivalier hører til deres arkiver.

For det andet:

er der blevet lagt vægt på at forklare mange af de ord, som forekommer i præstearkiverne og arkivregistraturerne, som har gået ud af brug i de sidste 100 år.

Og for det tredje:

er der blevet lagt vægt på at gøre rede for de store forandringer i inddelingen af provstierne-, præstekaldene og sognene i Island fra midten af 1700-tallet fremover år 2000.

Vi anslår, at denne oversigt kommer så tæt som muligt på samtiden.

Inddelingen af provstier, præstekald og sogne i Island har ændret sig meget fra midten af 1700-tallet.

Der er aldrig blevet udarbejdet nogen oversigt over grænserne for præstekald og sogne og udviklingen heraf. Det gør det vanskeligere for dem, som vil bruge kilder, som er baseret på opdelingen af sogne.

I 1748 var der 191 præstekald i landet. I 1998 var der 114, heraf 19 i provstierne i Reykjavík, der i 1748 var ét præstekald.

Omvæltningen i inddeling af præstekalder begyndte for alvor omkring 1880.

Dette blev ikke gjort på grund af urbaniseringen i Island, som begynder at tage til i den sidste halvdel af 1800-tallet, men denne fører siden til at ændringer af sogneinddeling begynder omkring år 1900. Præstekald og sogne er blevet lagt sammen og adskilt med hensyn til betjening af kaldene, samfærdselens forhold og indbyggertal. Man forudser, at disse ændringer vil fortsætte.

I virkeligheden fulgte præstekaldenes og sognenes grænser ikke topografien og stred ofte imod repgrænser d.v.s. kommunegrænser endog sysselgrænser. Dette gør sig stadig gældende.

Derfor har Islands Nationalarkiv udarbejdet en oversigt over grænserne for hvert eneste præstekald og sogn fra omkring 1748, og ændringerne deraf indtil omkring år 2000.

Desuden over provstierne, men ændringerne der er ikke nær så vidstrakte.

Det forventes, at projektet bliver udgivet næste år.